

Advies voor richtlijnen
voor het milieu-effectrapport
ruilverkaveling Laaghalen

11 februari 1994

563-42

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Advies

Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport ruilverkaveling Laaghalen

/ [Commissie voor de milieu-effectrapportage].

- Utrecht : Commissie voor de milieu-effectrapportage

ISBN 90-5237-636-0

Trefw.: milieu-effectrapportage; Laaghalen/ landinrichting ; Laaghalen.

commissie voor de milieu-effectrapportage

aan Gedeputeerde Staten van
de provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC ASSEN

uw kenmerk
43/RG/5/93-11.513

uw brief
d.d. 1 november 1994

ons kenmerk
U125-94/Ver/eb/563-43

onderwerp
Advies voor richtlijnen ruilverkaveling
Laaghalen

doorkiesnr.
030 - 347 650

Utrecht,
11 februari 1994

Met bovengenoemde brief stelde u de Commissie voor de milieu-effectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een advies voor richtlijnen uit te brengen voor een milieu-effectrapport (MER) ten behoeve van de besluitvorming over *ruilverkaveling Laaghalen*.

Overeenkomstig artikel 7.14 van de Wet milieubeheer (Wm) bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan.

Voor landinrichting is een helder beleidskader van wezenlijk belang. De provincie heeft het ruimtelijke beleidskader, bevattende de gebiedsfuncties, vastgelegd in het Streekplan Drenthe uit 1989. Sindsdien zijn nieuwe beleidsnota's gepresenteerd door diverse overheden, waarin nieuw beleid is opgenomen dat direct of indirect van belang is voor de ruilverkaveling Laaghalen. Daarnaast kan worden geconstateerd dat thans de situatie in de landbouw aan snelle veranderingen onderhevig is. In deze situatie lijkt een duidelijk beleidskader voor een landinrichting des te meer gewenst. De Commissie beveelt daarom aan te onderzoeken of door de provincie, als bevoegd gezag, kan worden voorzien in een geactualiseerd beleidsdocument dat, toegepast op het landinrichtingsgebied Laaghalen, de huidige ruimtelijke prioriteiten beschrijft.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de totstandkoming van de richtlijnen voor het MER. Zij zal gaarne vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen.

Hoogachtend,

prof.dr.ir. D. de Zeeuw,
voorzitter van de werkgroep m.e.r.
ruilverkaveling Laaghalen

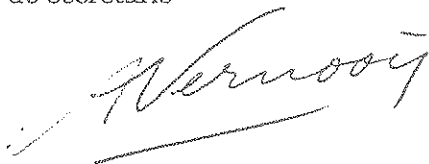
Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport
ruilverkaveling Laaghalen

Advies op grond van artikel 7.14 van de Wet milieubeheer voor het milieu-effectrapport
over ruilverkaveling Laaghalen,

uitgebracht aan het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe door de
Commissie voor de milieu-effectrapportage; namens deze,

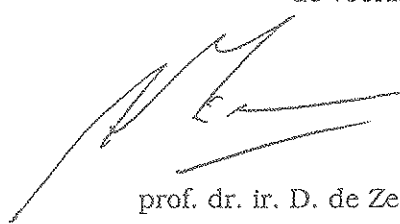
de werkgroep m.e.r. ruilverkaveling Laaghalen

de secretaris

drs. A.L. Vernooij

de voorzitter

prof. dr. ir. D. de Zeeuw

Utrecht, 11 februari 1994

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Samenvatting	1
1 Inleiding	3
2 Probleemstelling, beleid en doelstelling	4
2.1 Algemeen	4
2.2 Probleemstelling	4
2.3 Beleid en besluitvorming	5
2.4 Doelstellingen	6
3 Voorgenomen activiteit en alternatieven	7
3.1 Algemeen	7
3.2 Mogelijkheden voor alternatieven	7
3.2.1 Planstadium en planonderbouwing	7
3.2.2 Ruimte voor varianten	8
3.3 Beschrijving van alternatieven	9
3.3.1 Het nul-alternatief	9
3.3.2 Het flexibiliteitsalternatief	10
3.3.3 Het meest milieuvriendelijke alternatief	10
3.3.4 Het voorkeursalternatief	11
4 Bestaande toestand en autonome ontwikkeling van het milieu	12
5 Gevolgen voor het milieu	14
5.1 Algemeen	14
5.2 Reliëf, bodem en water	14
5.3 Flora, fauna en ecologische relaties	15
5.4 Landschap en cultuurhistorie	15
6 Vergelijking van de alternatieven	16
7 Leemten in kennis; evaluatie	17
8 Vorm en presentatie	17
9 Samenvatting van het MER	18

Bijlagen

- 1 Brief van het bevoegd gezag d.d. 1 november 1993 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen.
- 2a Openbare kennisgeving in Staatscourant nr. 212 d.d. 4 november 1993.
- 2b Rectificatie van de openbare kennisgeving in Staatscourant nr. 214 d.d. 8 november 1993.
- 3 Projectgegevens.
- 4 Lijst van inspraakreacties en adviezen.

SAMENVATTING^{1]}

Het landinrichtingsproject Laaghalen is op basis van een aanvraag van enkele landbouworganisaties in 1987 als 'ruilverkaveling' in voorbereiding genomen. Vervolgens is er in 1990 een aanvullende aanvraag ingediend, die zal worden betrokken bij de verdere voorbereiding van het landinrichtingsplan. Het project heeft betrekking op een gebied van circa 2.235 ha.

Probleemstelling, beleid en doelstelling (hfdst. 2)

Het MER beschrijft de doelstellingen van het plan. Deze dienen te worden gerealiseerd aan de gesignaleerde knelpunten en het geformuleerde beleid. Aandachtspunten daarbij zijn:

- lokale verschillen in landbouwkundige knelpunten, in relatie tot functietoekenning (streekplan);
- knelpunten in de huidige inrichting voor gebiedsdelen met (toekomstige) natuurfuncties binnen het plangebied of daaraan grenzend;
- problematiek van planologische ontwikkeling stadsrand Assen;
- nieuwe knelpunten die door nader te verrichten onderzoek of door aanvullende informatie naar voren kunnen komen, en de gevolgen daarvan voor de plandoelstellingen.

Het relevante overheidsbeleid dient beschreven te worden. Daarbij verdient het aanbeveling een gebiedsspecifieke planologische visie voor het gebied te beschrijven, door de provincie, op basis van het Streekplan Drenthe en van sindsdien doorgevoerd nieuw overheidsbeleid.

Voorgenomen activiteit en alternatieven (hfdst. 3)

Een al te sterke insnoering van de ruimte voor varianten en alternatieven, zoals voorgesteld in de startnotitie, acht de Commissie ongewenst om de volgende reden. Ten behoeve van het opstellen van het voorontwerp wordt nog onderzoek uitgevoerd, dat nieuwe knelpunten/doelstellingen kan opleveren. Daarnaast zal overleg over het landinrichtingsplan en de besluitvorming over het militair oefenterrein De Haar aanvullende informatie opleveren. Het is wenselijk dat al deze informatie ten volle wordt benut bij de planvorming. De Commissie geeft specifieke suggesties voor varianten, die de basis kunnen vormen voor alternatieven: begrenzingsvarianten en inrichtingsvarianten, waaronder varianten op de toedeling.

Aangegeven moet worden op welke wijze de uitgangspunten duurzaamheid en flexibiliteit zijn vertaald in alternatieven.

In ieder geval dienen een voorkeursalternatief en een meest milieuvriendelijk alternatief (MMA) te worden beschreven. Een nulalternatief dient als referentiesituatie te worden beschreven. De Commissie doet de aanbeveling daarnaast een of meerdere andere alternatieven te ontwikkelen, waaronder een zogenaamd flexibilitieitsalternatief.

---

¹ De specifieke aandachtspunten voor dit project zijn in de Samenvatting cursief weergegeven.

Bestaande toestand van het milieu en autonome ontwikkeling (hfdst. 4)

De bestaande toestand van het milieu en de autonome ontwikkeling van het milieu dienen te worden beschreven. *De Commissie meent dat meer gegevens noodzakelijk zijn over de natuurlijke en de huidige eco-hydrologie en landschapsecologie, het cultuurlandschap en de landbouwkundige situatie (verbeteringswenselijkheden verkaveling). Daardoor kan een meer gedegen fundament aan het plan worden gegeven en kan de beschrijving beter dienen als uitgangspunt voor de beschrijving van de milieu-effecten van de alternatieven.*

De gevolgen voor het milieu (hfdst. 5)

Bij de beschrijving van de milieugevolgen dienen zowel de positieve als negatieve milieugevolgen te worden beschreven. Aandacht dient te worden besteed aan de mate waarin de te realiseren situatie gevoelig zal zijn voor economische en technologische ontwikkelingen, met name in de landbouw.

Vergelijking van de alternatieven (hfdst. 6)

De milieugevolgen van de alternatieven dienen in dit hoofdstuk op overzichtelijke wijze te worden vergeleken.

Leemten in kennis; evaluatie (hfdst. 7)

Het MER moet aangeven welke gevraagde informatie niet kan worden geleverd, welke onzekerheden zijn blijven bestaan en waardoor dit wordt veroorzaakt. Aangegeven dient te worden in hoeverre het ontbreken van de desbetreffende kennis de kwaliteit van de informatie die nodig is voor de besluitvorming beïnvloedt.

Het is wenselijk dat het MER reeds een aanzet bevat voor het (door bevoegd gezag vast te stellen) evaluatieprogramma.

Samenvatting, vorm en presentatie van het MER (hfdst. 8 en 9)

De samenvatting van het MER zal aan een breed publiek voldoende inzicht moeten geven voor de beoordeling van het MER.

Het voornemen bestaat om het MER te combineren met het voorontwerpplan tot één document. Daarbij moet als eis worden gesteld dat de voor m.e.r. relevante onderdelen van het document herkenbaar zijn.

Het landinrichtingsproject Laaghalen is op basis van een aanvraag van enkele landbouworganisaties in 1987 als 'ruilverkaveling' in voorbereiding genomen. Vervolgens is er in 1990 een aanvullende aanvraag ingediend, die zal worden betrokken bij de verdere voorbereiding van het landinrichtingsplan. Het project heeft betrekking op een gebied van circa 2.235 ha.

Door de integrale wijziging van het Besluit milieu-effectrapportage, die in 1994 van kracht zal worden, wordt een aantal nieuwe activiteiten onder de m.e.r.-plicht gebracht. Landinrichting is één van deze activiteiten. De m.e.r.-procedure wordt doorlopen ten behoeve van het opstellen van en de besluitvorming over het landinrichtingsplan.

Het bevoegde gezag, het College van Gedeputeerde Staten van Drenthe, heeft per brief van 1 november 1993 de Commissie voor de m.e.r. gevraagd advies voor richtlijnen voor het MER uit te brengen (zie bijlage 1). Op 15 november 1993 is de startnotitie voor het landinrichtingsproject Laaghalen bekend gemaakt (zie bijlage 2a en 2b). Initiatiefnemer voor het project is de landinrichtingscommissie Laaghalen.

Het doel van het advies van de Commissie^{2]} is de milieu-aspecten van de activiteit af te bakenen en de gewenste inhoud van de richtlijnen voor het milieu-effectrapport (MER) aan te geven.

Bij het opstellen van het advies heeft de Commissie de via het bevoegde gezag ontvangen schriftelijke reacties mede in beschouwing genomen. Een overzicht van deze reacties is opgenomen in bijlage 4.

---

2 Dit advies is opgesteld door een werkgroep uit de Commissie voor de m.e.r. De samenstelling van deze werkgroep is weergegeven in bijlage 3. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt daarom verder in dit advies 'de Commissie' genoemd.

2

PROBLEEMSTELLING, BELEID EN DOELSTELLING

Artikel 7.10, lid 1, onder a van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd."*

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van overheidsorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven."*

2.1 Algemeen

De ruilverkaveling Laaghalen kent reeds een lange voorgeschiedenis. Onlangs is het Schetsontwerp Landinrichtingsproject Laaghalen gepubliceerd, dat tevens als basis heeft gediend voor de startnotitie. De beschrijving van de probleem- en doelstelling van de ruilverkaveling kan in beginsel worden gebaseerd op de tekst in het schetsontwerp. Daarbij dient wel duidelijk naar voren te komen hoe is omgegaan met het milieu-aspect.

In onderstaande paragrafen worden extra aandachtspunten aangedragen, ter aanvulling van de beschrijving van knelpunten en doelen in de startnotitie en het Schetsontwerp.

2.2 Probleemstelling

Van de knelpunten dient aangegeven te worden in welke mate het instrument ruilverkaveling deze kan oplossen. Aangegeven moet worden welke argumenten en/of knelpunten hebben geleid tot de keuze van ruilverkaveling als vorm van landinrichting.

Expliciet dient aandacht besteed te worden aan:

- Landbouwkundige knelpunten. Uitgaande van de komst van het dubbel EOT De Haar en van de toekomstige bestemming als reservaat- en beheersgebied van onder meer het Geelbroek, dienen de knelpunten (zo veel mogelijk gekwantificeerd) afzonderlijk te worden beschreven voor gebiedsdelen met een toekomstige, primair agrarische functie. Daardoor wordt meer inzicht verkregen in de differentiatie van landbouwkundige knelpunten tussen gebiedsdelen.
- Knelpunten in de huidige inrichting, gerelateerd aan de inrichtings- en beheerswensen van natuurbeherende instanties binnen en buiten het ruilverkavelingsgebied. Daarbij kan gedacht worden aan onder meer verdroging en vergrassing van het Witterveld en het Hijkerveld.
- Bestaande en toekomstige knelpunten in het ruimtelijke functioneren van het noordelijke gebied (stadsrand Assen).^{3]}

---

3 Naar het oordeel van de Commissie dient een duidelijke visie op de ontwikkelingsrichting van het noordelijke gebied, de stadsrand Assen, te worden ontwikkeld. De Commissie beveelt aan om na te gaan in hoeverre de voorgenomen ruilverkaveling, in overleg met betrokken overheden, hiertoe aanzetten kan geven.

Verder dient in het MER te worden beschreven:

- in hoeverre lokale verschillen in bemestingsdruk binnen het gebied knelpunten opleveren;
- in hoeverre er sprake is van knelpunten door het verdwijnen van gradiënten in het gebied.

De voorgenomen aanleg van het militair oefenterrein De Haar vormde een belangrijk motief voor het aanvragen van deze ruilverkaveling. Beschrijf concreet tot welke knelpunten aanleg van het oefenterrein zal leiden of reeds heeft geleid in het gebied Laaghalen (zoals ontsluiting, waterhuishouding). Geef tevens aan op welke wijze de afstemming van de planvorming van de ruilverkaveling en het oefenterrein kan worden geoptimaliseerd voor het halen van milieudoelstellingen.^{4]}

Een probleem bij de beschrijving van knelpunten is dat op een aantal punten het basismateriaal ontoereikend is (zie § 3.2.1 en 4). Nadere informatie en analyse kan derhalve knelpunten opleveren die bij de planvoorbereiding tot nu toe geen rol speelden. Dit zou kunnen leiden tot een herziening of aanvulling van de probleemstelling.

In het MER dient derhalve aangegeven te worden welke nieuwe knelpunten deze nadere informatie aan het licht heeft gebracht.

2.3 Beleid en besluitvorming

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van overheidsorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven."*

Het MER beschrijft welke randvoorwaarden worden gesteld dan wel beleidsrichtingen worden aangegeven voor de ruilverkaveling Laaghalen door onderstaande en andere relevante beleidsdocumenten^{5]}:

- het Streekplan Drenthe (1990);
- het Provinciale Natuurbeleidsplan Drenthe (1992);
- het Grondwaterplan Drenthe;
- het Milieubeleidsplan Drenthe;
- het Provinciaal Waterhuishoudingsplan Drenthe.

Omdat het streekplanbeleid van de provincie richtinggevend is voor landinrichting dient op het niveau van het provinciaal ruimtelijk-orderingsbeleid aangegeven te worden welke aspecten thans sturend zijn voor de ruilverkaveling Laaghalen. Met name is dit van belang omdat sinds het vaststellen van het Streekplan Drenthe op diverse terreinen zowel door de rijksoverheid als door de provincie nieuwe beleidsdocumenten zijn gepubliceerd.^{6]}

---

4 Zie ook inspraakreactie 1, bijlage 4.

5 Ook relevant, nog niet vastgesteld beleid kan hierbij worden beschreven. Genoemd kan worden de Gebiedsvisie Drenthse Aa.

6 Zie ook inspraakreactie 10, bijlage 4, waarin wordt gesteld dat te zeer wordt uitgegaan van het Streekplan Drenthe. Gesteld wordt dat nieuwe beleidskaders op rijksniveau en op provinciaal niveau gelijkwaardig zijn aan het Streekplan.

Overwogen kan worden om een geactualiseerd en gebiedsspecifiek provinciaal beleidskader (gebiedsvisie) voor dit ruilverkavelingsgebied te formuleren. Het initiatief hiertoe zou kunnen uitgaan van het bevoegd gezag, de provincie Drenthe.

Relevante normen en kengetallen die gekoppeld zijn aan beleidsdoelen worden weergegeven, bijvoorbeeld in een tabel. De ruimtelijke (rand)voorwaarden worden op kaart aangegeven. Deze randvoorwaarden kunnen worden gerelateerd aan de geselecteerde alternatieven en aan de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van de alternatieven (zie ook § 3.2.3).

Het MER beschrijft beknopt voor welk besluit het wordt opgesteld, en volgens welke procedure en welk tijdschema het besluit wordt genomen. Tevens zal het MER een overzicht dienen te geven van de besluiten die na vaststelling van het voorontwerp nog genomen moeten worden.

2.4 Doelstellingen

Het MER beschrijft de doelstellingen van het plan. Deze dienen te worden gerelateerd aan de gesignaleerde knelpunten (zie § 2.2) en het geformuleerde beleid. Indien tijdens het opstellen van het MER nieuwe knelpunten worden gesignaleerd, dient te worden aangegeven welke consequenties dat heeft voor de doelstellingen van de ruilverkaveling.

Expliciet dient ingegaan te worden op de mogelijkheden die de voorgenomen landinrichtingsmaatregelen bieden om specifieke milieu-knelpunten op te lossen en in welke mate en op welke wijze landinrichting kan bijdragen aan het bereiken van de algemene milieukwaliteit (AMK).^{7]}

Doelstellingen worden in het MER zoveel mogelijk in operationele en toetsbare termen vertaald. Doelstellingen worden in het MER voor het gebied als geheel in samenhang met de omgeving geformuleerd.

Aangegeven dient te worden in hoeverre doelstellingen onderling strijdig kunnen zijn of elkaar juist kunnen versterken.

---

7 Zie ook inspraakreactie 14, bijlage 4.

3

VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder b van de Wm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen".

Artikel 7.10, lid 3 van de Wm:

"Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast."

3.1 Algemeen

In beleidskaders op verschillende niveaus, met name in het Streekplan Drenthe, zijn uitspraken gedaan die in hoge mate kaders stellen aan de mogelijkheden voor het ontwikkelen van planalternatieven. Bovendien verkeert het project reeds in een vergevorderd stadium van voorbereiding.

Essentieel bij deze m.e.r. is het geven van inzicht in de vraag op welke onderdelen en in welke mate er nog speelruimte bestaat bij de planvorming. Deze speelruimte dient ten volle te worden benut bij het beschrijven van alternatieven.

Landinrichtingsprojecten hebben een veraf liggende tijdhorizon. Het landinrichtingsplan zal de voorwaarden moeten scheppen om het gebied lange tijd, zonder aanvullende, ingrijpende maatregelen, te laten functioneren. Het instrument landinrichting beoogt een flexibel en multifunctioneel instrument te zijn.^{8]} In dit verband zal aangegeven moeten worden:

- Welke *flexibiliteit* in de alternatieven wordt ingebouwd om mogelijke toekomstige wijzigingen in inzichten, in ontwikkelingen binnen de landbouw en in andere maatschappelijke ontwikkelingen op te kunnen vangen.
- Op welke wijze landinrichting bijdraagt aan een *duurzame instandhouding, herstel en ontwikkeling van natuurlijke en landschappelijke waarden*^{9]}, mede door afstemming met een duurzame ontwikkeling van de andere gebiedsfuncties (landbouw, recreatie). Geef aan in hoeverre scheiding versus verweving van functies hierop van invloed is.

3.2 Mogelijkheden voor alternatieven

3.2.1 Planstadium en planonderbouwing

In het MER zal inzichtelijk dienen te worden gemaakt hoe vanuit de knelpunten, het beleidskader en de doelstellingen is toegewerkt naar beide in de startnotitie beschreven alternatieven. Expliciet dient daarbij te worden aangegeven de rol en het gewicht van milieudoelstellingen.

---

8 Nota 'Landinrichting in de jaren negentig'. Ministerie LNV. 1993.

9 Dit is de hoofddoelstelling van het Natuurbeleidsplan.

Gezien het gevorderde stadium van het planvormingsproces hanteert de Landinrichtingscommissie als uitgangspunt dat alternatieven slechts beperkt mogelijk zijn, voornamelijk als varianten (of beter: variaties) op het voorkeursalternatief. Beide planalternatieven zullen in het voorontwerp/MER worden gecombineerd tot het voorkeursalternatief. Voor m.e.r. betekent dit dat mogelijk niet de volledige bandbreedte duidelijk wordt voor alternatieven.

Een al te sterke insnoering, zoals voorgesteld in de startnotitie, acht de Commissie om de volgende reden ongewenst.

Ten behoeve van het opstellen van het voorontwerp wordt nog onderzoek uitgevoerd. Daarnaast zal overleg over het landinrichtingsplan en de besluitvorming over het militair oefenterrein aanvullende informatie opleveren. Het is wenselijk dat deze informatie ten volle wordt benut bij de verdere planvorming.^{10]} De Commissie acht het noodzakelijk dat het plan deugdelijk wordt onderbouwd met voldoende, relevante en betrouwbare onderzoeksgegevens (zie ook § 2.2 en 4). De mogelijkheid dat deze nieuwe onderzoeksgegevens nieuwe inzichten kunnen opleveren dient in de opzet van het MER te worden opengehouden. Die nieuwe inzichten dienen te worden gebruikt om aanvullende varianten uit te werken.

Door het combineren van varianten kunnen vervolgens naast de bestaande planalternatieven A en B (of de voorziene uitwerking daarvan tot het voorontwerpplan), een of meer aanvullende alternatieven worden uitgewerkt.

3.2.2 Ruimte voor varianten

Alternatieven worden in de startnotitie geformuleerd op basis van enkele, beperkte varianten op het te ontwikkelen voorkeursalternatief. In de vorige paragraaf is deze inperking gerelativeerd door het signaleren van mogelijke nieuwe inzichten en ruimtelijke ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de planinhoud. Los daarvan acht de Commissie het wenselijk om meer varianten dan thans worden voorgesteld te beschouwen.

Hierbij kan gedacht worden aan:

- Varianten op de begrenzing en invulling van functies vanuit een optiek van duurzame ontwikkeling, waaronder:
  - Varianten op de begrenzing van de reservaatgebieden (bijvoorbeeld gebieden Geelbroek en het gebied grenzend aan het Hijkerveld in het Laaghalerveen) vanuit het uitgangspunt 'logische begrenzing': landschappelijke overgangen, kenmerken bodem en grondwaterstromen; ontwerp bufferzones.
  - Varianten op de oriëntatie, situering en uitvoering van ecologische verbindingzones.^{11]} Aandachtspunt hierbij is het opheffen van de barrièrewerking van de rijksweg A28 en de spoorlijn. Bijvoorbeeld kan gedacht worden aan noord-zuid-gerichte zones.

---

10 Het uiteindelijke inrichtingsplan van het militair oefenterrein, mede gebaseerd op de afstemming met het de landinrichting, kan voor de beschrijving in het MER als een gegeven (autonome ontwikkeling) worden beschouwd.

11 Zie ook inspraakreactie 8, bijlage 4, waarin gewezen wordt op het belang van ecologische verbindingzones voor zoogdieren, onder meer de das. Gepleit wordt voor een verbindingzone over de A28 met meer 'body', die de barrièrewerking van de A28 oplost. Zie verder inspraakreactie 11, punt 8.

- Nadere uitwerking van de stadsrandzone Assen.
- Varianten op de landschappelijke inrichting (aard beplanting; dimensionering open ruimtes), waarbij de historische identiteit van het landschap wordt benadrukt (essen, bosjes, velden, broeken, beeklopen, structuurlijnen en dergelijke) en waarbij aansluiting wordt gezocht bij bestaande of voormalige gradiënten (zoals gradiënt van Groote Zand naar de Leek).
- Varianten in de keuze van inrichtingsmaatregelen:
  - Varianten op het ontsluitingsniveau. Hierbij kan ook een relatie worden gelegd naar toedelingsvarianten.
  - Varianten op de toedeling. De verkavelingsproblematiek verschilt per gebiedsdeel, mede afhankelijk van de toegekende gebiedsfuncties. Daarom zijn varianten te overwegen waarbij de verbetering gedifferentieerd per gebiedsdeel wordt uitgevoerd, en waarbij ontsluitings- en waterbeheerswerken daaraan gekoppeld worden uitgevoerd.^{12]} Meer inzicht in het toedelingsperspectief is daartoe wenselijk. Meer inzicht dient voorts gegeven te worden in de relatie tussen de gewenste toedeling, de aard van de huidige landbouwbedrijven en de mogelijkheden en wenselijkheden voor ontwikkeling van de landbouwbedrijven. Meer inzicht is bijvoorbeeld nodig in de noodzaak van kavelvergroting en het streven naar huiskavels (zie ook § 2.2).

3.3 Beschrijving van alternatieven

De volgende alternatieven moeten in ieder geval in het MER worden beschreven:

- het nul-alternatief;
- het meest milieuvriendelijke alternatief;
- het uiteindelijke voorkeursalternatief.

Daarnaast verdient het naar het oordeel van de Commissie sterk aanbeveling om minimaal een aanvullend alternatief te beschrijven:

- het flexibiliteitsalternatief.

3.3.1 Het nul-alternatief

In het MER dient het nul-alternatief (op hoofdpunten, met de huidige functies van het gebied) te worden beschreven. Het nulalternatief geeft aan wat er gebeurt in het plangebied als het voornemen tot landinrichting niet zou worden uitgevoerd. De beschrijving van de huidige situatie dient als uitgangspunt voor de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu en de autonome ontwikkeling van het milieu als de ruilverkaveling niet wordt uitgevoerd. Deze autonome ontwikkeling dient als referentiekader voor de vergelijking van de milieugevolgen van de planalternatieven.

Bij de beschrijving van de huidige situatie is onder meer gedegen informatie gewenst over de landbouwkundige situatie, onder meer over verbeteringsmogelijkheden en -wenselijkheden van de verkaveling.

---

12 Mogelijkheden tot verbetering zijn beperkt vanwege o.m. : ruimtelijke claim dEOT De Haar, doorsnijding van gebied door hoofdinfrastructuur, eigendomssituatie van grond (veel vreemd grondbezit), stedelijke druk van Assen, uitbreiding Hooghalen.

3.3.2 **Het flexibiliteitsalternatief**

De Commissie beveelt aan om een extra alternatief uit te werken, waarbij maximaal gebruik wordt gemaakt van de in dit advies gevraagde extra informatie. Bouwstenen voor dit alternatief zijn de in § 3.2.2 aangedragen varianten. De volgende uitgangspunten krijgen in dit alternatief prioriteit:

- Het behouden van flexibiliteit. Ingrepen die onomkeerbare milieu-effecten veroorzaken worden hierbij waar mogelijk vermeden.
- Een beperkte en uitgekende aanpassing van de verkaveling op basis van verkavelingsonderzoek en functietoekenning.
- Verbeteren conservering van gebiedseigen water.
- Een minimale, uitgekende verbetering van de ontsluiting.
- Het zoeken naar mogelijkheden om de potenties van het gebied maximaal te benutten, waarbij de belangrijkste knelpunten worden opgelost. Hieronder valt het uitwerken van een agrarisch ontwikkelingsperspectief dat leidt tot een duurzame inrichting en dat tegelijkertijd behoud van zoveel mogelijk bedrijven nastreeft.

Op voorhand kan de Commissie niet beoordelen in hoeverre dit alternatief zal blijken samen te vallen met het MMA of het uiteindelijke voorkeursalternatief. Het MER zal hier inzicht in kunnen verschaffen.

3.3.3 **Het meest milieuvriendelijke alternatief**

In ieder geval dient een meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) te worden beschreven. Het MMA kan worden opgebouwd uit een combinatie van varianten, waarbij binnen de doelstellingen van het plan, de doelstellingen voor de verschillende milieu-aspecten worden geoptimaliseerd. Daarbij dient ernaar gestreefd te worden dat varianten elkaar waar mogelijk versterken (synergie) voor wat betreft de milieu-aspecten. Mogelijkheden voor synergie dienen ook te worden onderzocht met betrekking tot de verhouding tussen het milieu en de verschillende (andere) maatschappelijke belangen, zoals landbouw en recreatie.

Uitgangspunten van het MMA kunnen zijn:

- het tot stand brengen van een duurzame ecologische infrastructuur die natuurgebieden in en buiten het landinrichtingsgebied met elkaar verbindt en recht doet aan de hydrologische, bodemkundige en geomorfologische kenmerken van het gebied;
- het bieden van goede uitgangssituaties en duurzaam gunstige omstandigheden voor natuurlijke processen, in het bijzonder voor gebieden met natuurfuncties binnen het ruilverkavelingsgebied of in aangrenzende gebieden;
- het bieden van mogelijkheden voor een duurzame landbouw;
- het tot stand brengen van een krachtig landschapsbeeld dat recht doet aan de historische identiteit maar tevens uitdrukking geeft aan de nieuwe ontwikkelingen die plaats vinden;
- het versterken van de verschillen tussen de landschapstypen;
- het bieden van een adequate oplossing van de knelpunten ten aanzien van bodem en water (onder andere verbeteren waterkwaliteit, tegengaan verdroging);

- het zo zorgvuldig mogelijk inpassen van bestaande en nieuwe verstedelijking aan de randen van het gebied (Assen, Hooghalen);
- het maximaal toepassen van mitigerende maatregelen teneinde ongewenste milieu-effecten (binnen dan wel buiten het ruilverkavelingsgebied) te voorkomen of verminderen.

De beschrijving van het MMA kan zich uitstrekken tot het treffen van maatregelen en voorzieningen ten behoeve van het verhogen van buiten de gebiedsgrens gelegen milieukwaliteit.^{13]}

De Commissie beveelt aan de mogelijkheden te beschrijven voor het ontwikkelen van een beheersplan, waarin ruimte is voor natuur- en landschapsbeheer door landbouwbedrijven, in de geest van het COAL-onderzoek.^{14]} Daarbij zou in het verlengde van het beheersplan een vertaling plaats kunnen vinden naar grondgebruiksplannen en bedrijfsmodellen. Uitgangspunt vormt hierbij dat het gebied ook in economisch opzicht op lange termijn voldoende perspectief wordt geboden. Het nog uit te voeren toedelingsonderzoek dient hierbij betrokken te worden.

3.3.4 **Het voorkeursalternatief**

In het MER moet het voorkeursalternatief, oftewel de voorgenomen activiteit, worden beschreven en gemotiveerd. In de startnotitie heeft de Landinrichtingscommissie aangekondigd dat het voorkeursalternatief zal worden ontwikkeld door beide planalternatieven A en B van het Schetsontwerp te combineren.

---

13 Zie ook inspraakreactie 10, bijlage 4.

14 werkgroep Coördinatie Onderzoek Aangepaste Landbouw.

BESTAANDE TOESTAND EN AUTONOME ONTWIKKELING VAN HET MILIEU

Artikel 7.10, lid 1, onder d van de Wm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen."

De bestaande toestand van het milieu en de autonome ontwikkeling daarvan als de landinrichting niet wordt uitgevoerd, dient te worden beschreven voor zover van belang voor het voorspellen van de milieugevolgen van de alternatieven. Onzekerheden dienen duidelijk te worden aangegeven. De beschrijving van de bestaande toestand van het milieu en van de te verwachten (autonome) ontwikkeling van dat milieu dient als referentiekader voor de beschrijving van de gevolgen voor het milieu en de onderlinge vergelijking van de alternatieven (zie de hierna volgende § 5 en § 6).

Onderbouwing

Bestaande literatuur en bestaande veldbeschrijvingen, aangevuld met eventueel te verrichten onderzoek vormen de basis voor de beschrijving van de bestaande toestand en de autonome ontwikkeling.

Deze beschrijvingen kunnen mogelijk niet eerder onderkende knelpunten opleveren die een rol kunnen spelen bij de formulering van de alternatieven (zie ook § 2.2).

De Commissie meent dat voor een gedegen fundament van de plannen meer gegevens (al dan niet op basis van nader uit te voeren onderzoek) noodzakelijk zijn over:

- de geologie, en van daarmee samenhangende geohydrologie en oppervlakkige stromingspatronen (kwel);
- de natuurlijke en de huidige eco-hydrologie en landschapsecologie¹⁵;
- de genese en de huidige verschijningsvorm van het landschap¹⁶.

Studiegebied

Tot het studiegebied behoort het ruilverkavelingsgebied en de aangrenzende gebieden voor zover die door de landinrichting kunnen worden beïnvloed. Per milieu-aspect (bodem, lucht, flora/fauna, grondwater, oppervlaktewater en dergelijke) kan de omvang van het studiegebied verschillen. De beschrijving dient alleen die gebiedsdelen te omvatten waar wezenlijke veranderingen in de toestand van het milieu kunnen worden verwacht als gevolg van de onderzochte alternatieven.

15 Een dergelijke analyse is een normaal onderdeel van de HELP-procedure. Zie ook het *Eindrapport van de werkgroep Water, bodem en lucht; Med. Landinrichtingsdienst 167, Utrecht 1987*.

16 Zie ook inspraakreactie 5, bijlage 4, waarin de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek het belang benadrukt van cultuurhistorie als functie van het landelijk gebied.

Aandachtspunten

Bij de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu en van de autonome ontwikkeling daarvan zal het MER vooral aandacht moeten besteden aan de volgende aspecten en aan hun onderlinge samenhang:

- Bodemgesteldheid en reliëf. Besteed daarbij aandacht aan bodembeschermingsgebieden; GEA-objecten; natuurlijke versus antropogene aspecten (esdekken, veentjes en dergelijke); milieuhygiënische kwaliteit en milieubelasting.
- Water. Inzicht in het functioneren van het geohydrologisch systeem is van het meest wezenlijke belang voor het project. Om dit inzicht te vergroten is het noodzakelijk de kennis van de bestaande toestand van het hydrologisch systeem te beschrijven in de vorm van een hydrologisch model. Dat model moet in staat zijn de effecten van ingrepen in de hydrologische gesteldheid van het gebied op de mogelijkheden voor onder meer natuurontwikkeling aan te geven. De geohydrologische situatie van het onderzoeksgebied en die van zijn naaste omgeving dient in voldoende mate van detail in model te worden gebracht en op voldoende en betrouwbare veldgegevens te worden gebaseerd. Het is van belang de gebiedsgrenzen voldoende ver en waar mogelijk op (hydrologisch) natuurlijke randen buiten het onderzoeksgebied te leggen, teneinde de invloed van de randvoorwaarden op de modeluitkomsten te beperken. Het MER zal inzicht moeten bieden in de bij de modellering gebruikte parameters en aannamen.^{17]}
Besteed tevens aandacht aan de milieuhygiënische kwaliteit en de milieubelasting van grondwater en oppervlaktewater.
- Flora, fauna en ecologische relaties. De beschrijving van de biotische toestand in het studiegebied, alsmede van de effectbeschrijving, dient te geschieden aan de hand van een duidelijke keuze en motivering van de te behandelen biotische aspecten die een representatief beeld geven van de huidige ecologische infrastructuur (bestaande natuurgebieden; waardevolle ecotopen; (inter)nationaal bedreigde soorten; soortenrijkdom; indicatorsoorten). Geef aan in hoeverre huidige ecologische kwaliteiten of potenties gerelateerd zijn aan abiotische aspecten (met name bodem en water), bij voorkeur aan de hand van een ecologische typering.
- Landschap en cultuurhistorie. Open of gesloten ruimten, archeologische vindplaatsen, historisch-geografische elementen en structuren (markergrenzen, vloeiveiden et cetera); visueel ruimtelijke werking van deze elementen (openheid, doorzichten, reliëf).

---

¹⁷ Opname, bij voorkeur in een bijlage, van een beschrijving van het model en van de uitkomsten van ijking en van verificatie en de gevoeligheidsanalyse wordt dringend aangeraden. Aangegeven dient te worden hoe in het model rekening is gehouden met verschillen in horizontale en verticale doorlaatbaarheid (anisotropie) van met name de dekzanden.

5

GEVOLGEN VOOR HET MILIEU

Artikel 7.10, lid 1, onder e van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven."*

5.1 Algemeen

Een beschrijving van de milieu-effecten zal uiteindelijk moeten resulteren in een vergelijking tussen de verschillende alternatieven. Voor de effectbeschrijving kunnen de volgende algemene richtlijnen in acht worden genomen:

- De wijze waarop de milieu-effecten zijn bepaald en beschreven dient te worden gemotiveerd. Het gaat hierbij in het bijzonder om de betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van zowel de basisgegevens als de gebruikte methoden van voorspelling van milieu-effecten.
- Aangegeven moet worden of de effecten tijdelijk of permanent, ophefbaar of onomkeerbaar zijn; of deze op de korte of lange termijn spelen en in hoeverre cumulatie van effecten kan optreden ook door activiteiten buiten het plangebied.
- Naast de beschrijving per milieu-aspect afzonderlijk dient aandacht te worden besteed aan de onderlinge samenhang van de milieu-effecten als ook op hun invloed op het studiegebied en delen daarvan.
- Het te verwachten resultaat en de doeltreffendheid van mitigerende maatregelen (maatregelen om de negatieve gevolgen te beperken of te compenseren) dienen te worden aangeduid; het gaat hierbij zowel om ruimtelijke als technische maatregelen.
- Naast de negatieve effecten dienen ook de positieve gevolgen te worden aangegeven (in woord en beeld). Daarnaast moet worden ingegaan op de positieve ontwikkelingsmogelijkheden.
- Bijzondere aandacht moet worden besteed aan die milieu-gevolgen die per alternatief/variant verschillen.

De beschrijving van de milieu-effecten dient zich te richten op de meest wezenlijke effecten. Het is in deze fase van de planvorming nog niet goed mogelijk aan te geven op welke milieu-aspecten hierbij de nadruk dient te liggen, dat is immers mede afhankelijk van de uiteindelijk invulling van de alternatieven in het MER.

Een belangrijk thema vormt in ieder geval de toekomstige waterhuishouding: expliciet dient aandacht besteed te worden aan de wijze waarop door de nieuwe waterhuishoudkundige inrichting natuurwaarden binnen of buiten het landinrichtingsgebied worden versterkt of verzwakt.

5.2 Reliëf, bodem en water

Realisatie van de voorgenomen activiteit impliceert dat op kleine of grotere schaal grondwerkzaamheden zullen worden uitgevoerd en dat de waterhuishouding wordt aangepast aan de nieuwe doelen. In het MER dient inzicht te

worden gegeven in (de gevolgen van):

- Veranderingen in reliëf en bodemgesteldheid. Besteed hierbij aandacht aan:
  - afbraak van organische stof;
  - ontwikkeling van slecht doorlatende gliedelaagjes en de daaruit volgende belasting van het grondwater.
- Veranderingen in (grond)watersysteem. Het hydrologisch model kan worden aangewend om effecten van maatregelen behorende bij de verschillende alternatieven door te rekenen. Besteed hierbij, voor zover relevant, aandacht aan:
  - duur en periode waarin bepaalde grondwaterstanden worden overschreden (met name in gebieden met hoofdfunctie natuur);
  - verandering grondwaterstroming (kwel en inzijgingsgebieden);
  - effecten van het voorgenomen peilbeheer van het oppervlaktewater; (welke zomer- en winterpeilen streeft men na?);
  - effecten van maatregelen op de verdroging;
  - effecten op de grondwaterkwaliteit.
- Verandering in de milieuhygiënische kwaliteit en de milieubelasting.

5.3 Flora, fauna en ecologische relaties

Welke potenties voor natuurontwikkeling kunnen door de voorgenomen activiteit in het studiegebied worden gefrustreerd, of dankzij de voorgenomen activiteit juist worden gecreëerd of ontwikkeld?

Beschrijf voor zover relevant de effecten van de voorgenomen maatregelen in termen van:

- toe- of afname van gewenste biotopen dan wel optimalisatie van gewenste natuurlijke ontwikkelingsprocessen;
- versterking of verzwakking van de ecologische infrastructuur;
- toe- of afname van planten- en diersoorten die bedreigd of zeldzaam zijn;
- aantasting of versterking van de natuurkwaliteit in gebieden met hoofdfunctie landbouw;
- aantasting, versterking, verkleining en vergroting van natuurgebieden.

5.4 Landschap en cultuurhistorie

Het MER dient aandacht te besteden aan de effecten op het landschap:

- de veranderingen in de visueel-ruimtelijke karakteristiek (inclusief geomorfologische en cultuurhistorische karakteristiek) en samenhang op gebieds- en deelgebiedsniveau.

Het MER dient aandacht te schenken aan effecten van de voorgenomen activiteit op cultuurhistorische elementen en structuren:

- de effecten op archeologische vindplaatsen en de zichtbaarheid daarvan;
- verlies, behoud of versterking van historisch-geografische elementen of structuren.

